

Szegedi Tudományegyetem
Nyelvtudományi Doktori Iskola
Angol Alkalmazott Nyelvészeti Doktori Program

**Nyelvpolitika és nyelvi ideológiák:
esettanulmány a székelyföldi kisebbségi magyarok
többnyelvűségéről**

Doktori értekezés magyar nyelvű tézisei

Kiss Zsuzsanna Éva

Témavezető:

Kontra Miklós
egyetemi tanár

Szeged

2012

1. Bevezetés

Annak ellenére, hogy az utóbbi néhány évtizedben világszerte erős érdeklődés tapasztalható a többnyelvűséget érintő kérdések iránt, kevés az olyan kutatások száma, amelyek a többnyelvűség nyelvpolitikai és nyelvi ideológiai jellemvonásait Székelyföld példáján keresztül mutatják be.

A jelen disszertációban a székelyföldi kisebbségi magyar iskolák többnyelvűséggel kapcsolatos nyelvpolitikai problémáit és nyelvi ideológiáit mutatom be egy empirikus kutatás eredményeire támaszkodva úgy, ahogy azok az iskolai oktatás színterein a gyakorlatban is felmerülnek. Pontosabban, a disszertációmban az érintett oktatási intézmények saját nézőpontját vázolom, kitérve a székelyföldi magyarság anyanyelvére, azaz a magyar nyelvre, az államnyelvre (a románra) és a Székelyföldön leggyakrabban beszélt idegen nyelvre, vagyis az angolra. A célom az, hogy a többnyelvűség nyelvpolitikai problémáinak a megfogalmazásával rávilágítsak, hogy milyen módon valósul meg a nyelvpolitikai döntések gyakorlatba való átültetése, hogyan befolyásolják a magyar kisebbség és a román többség nyelvi ideológiái a nyelvpolitika alakulását, valamint milyen területeken szükséges a továbbfejlesztés a kisebbségi magyarok többnyelvűséggel kapcsolatos érdekeinek jobb képviselése és megvalósítása céljából.

A disszertáció megírásához alapul szolgáló adatokat a LINEE Projektben (az Európai Unió által támogatott FP6-os, 028388 sz. kutatási program), annak 9-es számú munkacsoportjának kutatójaként, a Szegedi Tudományegyetem Angol Alkalmazott Nyelvészet PhD program hallgatójaként gyűjtöttem. Ezen az általános kereten belül a szegedi kutatócsoport tagjaként kutatótársaimmal a nyelvi sokszínűség és az oktatás viszonyát vizsgáltam 2006 és 2010 között. Ebben a négy éves időszakban őshonos kisebbségi közösségek oktatásügyi helyzetét térképeztük föl Olaszországban, Szlovákiában, Romániában és Szerbiában. Én magam Székelyföldön végeztem kutatómunkát az ott élő magyar oktatási és kulturális intézmények képviselőivel.

Azt a kérdést, hogy miért pont a többnyelvűséggel kapcsolatos nyelvpolitikai és nyelvi ideológiai kérdéseket vizsgálom a disszertációmban, a következő két indokkal támasztom alá. Egyrészt mert a nyelvpolitikai döntések vizsgálata akkor bizonyul a leghatékonyabbnak, ha azok elméleti háttérét és gyakorlatba ültetésének körülményeit egyaránt tárgyaljuk, vagyis a nyelvpolitikát mintegy folyamatában ragadjuk meg az elméleti feltételezésekből kiindulva a gyakorlatba ültetés kihívásain keresztül az újraértékelés pillanatáig. Ezáltal a disszertációmban az adatközlőim saját nézőpontját mutatom be azt illetően, hogy a nyelvpolitika milyen módon

segíti elő vagy kérdőjelezi meg egy bizonyos kisebbségi lakosság többnyelvűségének kialakulását. Másrészt azzal támasztható alá a választás, hogy a disszertáció nem egy múltbéli probléma bemutatását célozza meg, hanem egy olyanét, melynek tárgyalása és a megfelelő oktatási szervekhez való előterjesztése, valamint annak hatékony megoldása változást hozhat az érintett kisebbségek nyelvpolitikai helyzetében.

Itt kell megjegyezni, hogy a disszertációban feldolgozott adatok gyűjtése 2009 januárjában, a disszertáció számottevő részének a megírása 2010 novemberében lezárult. Így a disszertáció a 2011 januárjában, Romániában megjelent új *Oktatási Törvény* (megjelent 2011. január 10-én, *Legea educației naționale* 179/18, *România Hivatalos Közlönye*) előtti nyelvpolitikai helyzetet vizsgálja.

2. Célok és kutatási kérdések

Az értekezés a többnyelvűség kérdését nyelvpolitikai és nyelvi ideológiai szempontból világítja meg kitérve a székelyföldi magyarság anyanyelvére, azaz a magyar nyelvre, az államnyelvre (a románra) és a Székelyföldön leggyakrabban beszélt idegen nyelvre, vagyis az angolra. A disszertáció a Spolsky (2004, 2007) és Shohamy (2006a, 2006b) által megfogalmazott nyelvpolitikai elmélet nézeteit követi, melyek szerint a nyelvpolitika és a nyelvi ideológiák átható tanulmányozása kizárólag e két nyelvészeti ág együttes vizsgálatán keresztül lehet hatékony. A fenti két nyelvész-kutató nyelvpolitikai meglátásainak megfelelően a nyelvi ideológiák a nyelvpolitikában a különböző egyének tevékenységein keresztül működő mechanizmusok, melyek a nyelvpolitikai célkitűzések megvalósításában vagy azok megkérdőjelezésében jelentős szerepet játszhatnak. Ezen nyelvpolitikai nézőpontnak megfelelően a disszertáció a többnyelvűség feltárásában a szakirodalom áttekintésén túl a diákok, szülők, tanárok, iskolaigazgatók és más kulturális és oktatási intézmények képviselői véleményének bemutatását is célul tűzte ki (Throop, 2007).

A szakirodalom áttekintésében megvitatott kérdések alapján a következő fő kutatási kérdéseket vizsgálom a disszertációban:

- Milyen nyelvpolitika koncepciót támogat a jelenlegi (azaz 2011 előtti) kisebbségi nyelvpolitika Romániában?
- Milyen nyelvi ideológiák lehettek fel a jelenlegi nyelvpolitikai koncepció hátterében?
- Hogyan befolyásolja a többnyelvűség kialakulását a nyelvpolitikai koncepciók és a nyelvi ideológiák közötti kapcsolat?

3. Módszerek

Résztvevők

Az disszertációban feldolgozott adatokhoz az adatgyűjtés egy megközelítőleg 2 éves időszakban történt 2007 áprilisa és 2009 januárja között. Az adatközlők kiválasztásánál azt a szempontot vettem figyelembe, hogy véleményük alapján, valamint a nyelvészeti szakirodalomban megjelenő álláspontok bemutatásával, lehetőségessé váljon feltárni a hivatalos dokumentumokban megjelenő nyelvpolitikai dokumentumok előírásainak gyakorlatban megszületett eredményeit és azok esetleges hiányosságait.

A 2007 áprilisa és 2008 eleje közötti időszakban 17 interjút készítettem tanárokkal és 4 interjút iskolaigazgatókkal és igazgatóhelyettesekkel. Ebből 6 tanár és 1 iskolaigazgató csíkszeredai, valamint 11 tanár és 3 iskolaigazgató vagy igazgatóhelyettes sepsiszentgyörgyi.

Az adatgyűjtés második része a 2008 novemberétől a 2009 januárjáig terjedő időszakban történt meg. Ebben az időszakban 23 önálló (3 iskolaigazgató vagy igazgatóhelyettes, 11 tanár, 5 szülő, 4 kulturális, oktatási intézmény vezetője vagy alkalmazottja) és 8 fókuszcsoportos interjút készítettem.

Össességében az adatgyűjtés teljes, 2007 áprilisa és 2009 januárja közötti időszakában 33 interjút készítettem tanárokkal (akik közül 23 nyelvtanár), 7 interjút iskolaigazgatókkal és igazgatóhelyettesekkel, 6 interjút szülőkkel, és szintén 6 interjút kulturális, oktatási intézmények vezetőivel és alkalmazottjaival. Ezen kívül összesen 41 diákkal készítettem fókuszcsoportos interjút.

Táblázat: A résztvevők csoportjai, száma és az adatfelvétel ideje

	Az adatfelvétel ideje				Összesen (fő)
	2007 áprilisától 2008 elejéig		2008 novemberétől 2009 januárjáig		
Helyszín	Miercurea Ciuc/Csíksze- reda	Sfântu Gheorghe/ Sepsiszentgyörgy	Miercurea Ciuc/Csíksze- reda	Sfântu Gheorghe/ Sepsiszentgyörgy	
Kulturális és oktatási intézmények vezetői, alkalmazottjai (fő)	0	0	2	4	6
Iskolaigazgató, Igazgató- Helyettes (fő)	1	3	0	3	7
Tanár (fő)	6	11	5	11	33
Diák (fő)	0	0	1 fókusz- csoport	8 fókusz- csoport	9 fókusz- csoport (összesen 41 fő)
Szülő (fő)	0	0	1	5	6
					93

A felmérés eszközei

A disszertáció a Fairclough (1995) által kidolgozott adatfeldolgozási módszert alkalmazza, mely három fő elemből tevődik össze: bemutatás, értelmezés és magyarázat.

Annak érdekében, hogy megvizsgálhassam a fent felsorolt kutatási kérdéseket, az adatokat félig-strukturált interjúk keretében vettem föl, melyeknek során digitális diktafon segítségével rögzítettem az interjúalanyok magyar nyelvű válaszait. Ezek után a hanganyag szöveges dokumentummá való átírása következett, melynek során a kutatás szempontjából releváns válaszokat írtam át szóról-szóra. Ezt követően az interjúk során megjelent főbb témák csoportosítása következett az alábbi címkék szerint: (a) általánosan a többnyelvűség fontosságáról; (b) a román nyelvvel kapcsolatos nyelvpolitikai nézetek; (c) az angol nyelvvel kapcsolatos nyelvpolitikai nézetek; (d) a magyar nyelvvel kapcsolatos nyelvpolitikai nézetek;

(e) a román nyelvvel kapcsolatos nyelvi ideológiák; (f) az angol nyelvvel kapcsolatos nyelvi ideológiák; és végül (g) a magyar nyelvvel kapcsolatos nyelvi ideológiák.

A székelyföldi magyar kisebbség nyelvpolitikai szemléletmódjának feltárásához a következő elméleti kereteket alkalmaztam: a Ruiz (1984) által kidolgozott majd Kontra et al. (1999) által is alkalmazott a „nyelv, mint jog, mint erőforrás és mint probléma” elméleti keretét, valamint Grin (2003) hármass nyelvpolitikai elemzést javasoló elemzési keretét, melynek részei a képesség, a lehetőség és az akarat.

Ezen elméleti keretek együttes alkalmazásának előnye, hogy a dolgozatban bemutatott nyelvpolitika elemzés egyszerre „ex ante” és „ex post facto” jellegű, ugyanis: a nyelvpolitikában már megvalósult irányokat mutatja be, felhívja a figyelmet arra, hogy a meglévő nyelvpolitikai irányok gyakorlatba ültetése bizonyos esetekben különleges gyakorlatba ültetési módszereket kíván és megvizsgálja a már meglévő nyelvpolitika hatásait, valamint rávilágít az alternatív nyelvpolitikai megoldások gyakorlatba ültetésének esetleges előnyeire és hátrányaira (Grin, 2003).

A dolgozatban a módszertani háromszögelés (triangulation) a hivatalos dokumentumok, a nyelvészeti szakirodalom és az adatközlők meglátásainak összehasonlításán keresztül valósul meg. Ezen módszertani lépés alkalmazását azért tartottam fontosnak, mert a kisebbségi oktatásban a gyakorlatban megvalósuló nyelvpolitikai színterek feltérképezéséhez elégtelennek tartottam azon hivatalos dokumentumok tanulmányozását, illetve elemzését, melyek a kisebbségi magyar oktatás intézményeiben megjelenő esetleges nyelvpolitikai kérdéseket csupán elméleti szempontból közelítik meg, és sok esetben igencsak idealizált nyelvpolitikai leírásokat tartalmaznak azzal kapcsolatban, hogy egyes nyelvpolitikai döntések hogyan valósulnak vagy valósulhatnak meg a gyakorlatban.

4. Az értekezés felépítése

A disszertáció hét fejezetre tagolódik. Az **első fejezet** bevezetést kíván nyújtani a többnyelvűség kérdésének nyelvpolitikai és nyelvi ideológiai szempontból való vizsgálatába. A kutatási terület fontosságának rövid tárgyalása után azt taglalom, hogy a nyelvpolitikai kérdések mélyreható vizsgálata nem történhet eredményesen a mögöttük rejlő nyelvi ideológiák feltárása nélkül.

A **második fejezetben** röviden bemutatom a Székelyföldön élő magyarság történelmét és nyelvpolitikai helyzetét.

Ami a román nyelv nyelvpolitikai helyzetét illeti, a disszertáció a 2.2.1-es alfejezetben azt vázolja, hogy a látszólag kisebbségi jogokat biztosító román *Alkotmány* és az *Oktatási Törvény* (1995, módosítva 1999-ben és 2011-ben) milyen módszereken keresztül alkalmazza a diszkrimináció eszközét a román nyelv kisebbségi nyelvpolitikájában, megakadályozva ezáltal a kisebbségi magyarok oktatásban és a munkaerőpiacon való sikeres részvételét. Egyrészt arra világítok rá a disszertációmban, hogy a kisebbségi magyar nyelvi beszélők nyelvi szükségletei jelentős mértékben háttérbe szorulnak Romániában azért, mert a kisebbségi magyaroknak az államnyelvet úgy tanítják, mintha anyanyelvük lenne, nincsenek biztosítva a rájuk szabott, nekik készített tantervek és tananyagok, mint a sikeres nyelvoktatáshoz szükséges alapvető eszközök, valamint nincs figyelembe véve a nyelvi környezet, mint a nyelvtanulásra élőnyelvi környezetben ható faktor. Másrészt azt is vizsgálom, hogy a székelyföldi magyar iskolákban a többségi nyelv tanításának hiányos módszertana milyen mértékben járul hozzá a kisebbségi magyar nyelvi beszélők magyar–román kétnyelvűségéhez. A 2.2.1-es fejezetben azt a következtetést vonom le a román nyelv kisebbségi magyar környezetben való tanítását illetően, hogy a kommunikatív kompetencia fejlesztésének elsődleges szerepet kell kapnia abban a jövőben kidolgozandó nyelvpolitikában, melynek célja a román nyelvet második nyelvként tanuló diákok hatékony nyelvtanulása, olyan nyelvtanulás, amelynek eredményeképp a diákok a nyelvet a mindennapi kommunikációban is sikeresen tudják alkalmazni.

A 2.2.2-es fejezetben elemzett adatok azt a következtetést engedik levonni a magyar nyelv tanítását illetően, hogy a kisebbségi magyar oktatásban használt tankönyvek nyelvi anyaga és szakterminológiája jelentős mennyiségű hiba meglétét tükrözik a magyarnyelv-könyvekben és a magyar tannyelvű könyvekben. Emellett a magyar nyelv és kultúra megőrzését és továbbadását biztosító intézményi háttér és a szaktárgyi szótárak hiánya, az irodalmi műelemzésekre összpontosító magyar nyelvi oktatás, mely nem hangsúlyozza a(z) (anya)nyelv mint a kommunikáció leghatékonyabb eszköze elvet, a kisebbségi magyar oktatás kihívásokkal teli nyelvpolitikai helyzetét világítják meg.

Az angol és más idegen nyelvek oktatását illetően a 2.2.3-as fejezet röviden arra mutat rá, hogy a szakképzett munkaerő, a kis óraszámokban tanított idegen nyelvek és az idegen nyelven való többnyelvű oktatás szinte teljes hiánya csupán kis mértékben járul hozzá a Székelyföldön élő kisebbségi magyarok többnyelvűségének kialakulásához.

A **harmadik fejezet** a tudományterületek elméleti hátterének legfontosabb kérdéseit tárgyalja. Ricento (2006), Spolsky (2004, 2007), Shohamy (2006a, 2006b) és Throop (2007) nyelvpolitikáról alkotott nézeteit követve ebben a fejezetben kiemelt fontosságot tulajdonítok

annak, hogy hangsúlyozzam a nyelvpolitika és a nyelvi ideológiák elméletben és gyakorlatban való megvalósulásának szoros összefüggését és a nyelvpolitikai döntésekben résztvevő egyének diákoktól szakemberekig terjedő skáláját.

A **negyedik fejezetben** a kutatás során alkalmazott módszerek részletes bemutatását célzom meg. Ebben a fejezetben röviden vázolom a kutatás kivitelezésének két időszakát, az adatközlők kiválasztásának módszerét, az adatfelvétel és az adatfeldolgozás módszerét, valamint saját magamnak a kutatásban elfoglalt szerepét.

Az **ötödik fejezet** az adatközlők nyelvpolitikai vélekedéseinek és nyelvi ideológiáinak értékeléséről szól. Különös figyelmet szentelek annak, hogy részletesen mutassam be az interjúalanyok többnyelvűséggel kapcsolatos nyelvpolitikai álláspontjait. Áttekintem az adatközlőknek a román, magyar és angol nyelvvel kapcsolatos nyelvi ideológiáit. A fejezet során rámutatok a nyelvi ideológiák és a nyelvpolitika egymásra gyakorolt hatásaira is.

Az 5.1-es alfejezetben az adatközlők többnyelvűségről alkotott szemléletét mutatom be. Eszerint a többnyelvűség az oktatásban, a munkaerőpiacon, az információáramlásban és a kommunikációban megjelenő eszközök egyik legjelentősebbike, egy olyan alapvető emberi kompetencia, melynek kialakulása kisebbségben élő emberek esetében magába foglalja az anyanyelv mellett annak az államnak a hivatalos nyelvét, mellyel a kisebbség mindennapi kapcsolatban él, valamint egy idegen nyelvet is, legfőképpen az angol nyelvet.

Ami az interjúalanyok román nyelvvel kapcsolatos nyelvpolitikai álláspontját illeti, az 5.2-es alfejezetben bemutatott adatok alapján azt a megállapítást teszem, hogy a kisebbségi iskolákban a többségi nyelv oktatására kiadott tankönyvek nem felelnek meg az idegennyelvtanítás módszertanának. Ennek legfőbb oka, hogy a román nyelv nyelvpolitikájában egy, a román állam által a kisebbségi magyarokra ráerőltetett nyelvpolitikának lehetünk tanúi, mely nem veszi figyelembe sem a magyar kisebbség nyelvi jogait, sem azok nyelvi érdekeit. Ennek köszönhetően az irodalmi és nyelvtani ismeretek tanítására fektetett hangsúly olyan mértékben meghatározza a román nyelv oktatására használt tankönyvek jellegét, hogy az teljes mértékben kizárja a kommunikációs készségek kialakítását és megfelelő mértékű továbbfejlesztését.

Az 5.2.1, 5.2.2, 5.2.3, 5.2.4 és 5.2.5-ös alfejezetekben a román, a magyar és az angol nyelvekkel kapcsolatos nyelvi ideológiák bemutatásával azt bizonyítom, hogy a territorialitásban gyökerező világszemlélet milyen módon befolyásolja azt, hogy egy adott területen élő nemzet képviselői kisebbséginek vagy többséginek ítélik saját státuszukat egy ország vagy egy régió területén. A territorialitás nyelvi ideológiájának részeként azt a szemléletet is bemutatom ebben a fejezetben, melynek fő jellemvonása az, hogy a román

nyelvet *idegen* nyelvnek ítélik meg a Székelyföldön élő magyarok, és ez a nyelvi ideológia fontos elemként hangsúlyozza a román nyelv tanulásának kényszerű jellegét. Továbbá azt is bemutatom, hogy az interjúalanyok véleménye szerint miért ítéli meg idegesítőnek a román nép az *idegen* szó használatát a román nyelvről való bármilyen eszmefuttatás során.

Az 5.3-as alfejezetben azt mutatom be, hogy a román nyelv fontosságának mintájára az angol és más idegen nyelvek tanulását is a szakmai érvényesülés határozza meg. Az angol nyelvtudás az interjúalanyok vélekedése szerint olyan eszköz, mellyel a világ bármely részén érvényesülni lehet a magánélet különböző területeitől kezdve (új barátok szerzése, szórakozás) a tanuláson, a határok nélküli kommunikáción és a munkakeresésen keresztül az utazásig. Azon számtalan előny mellett, amelyet az angol nyelvtudásnak tulajdonítanak az interjúalanyok, azt is megfogalmazzák, hogy nem feltétlenül pozitívan értékelendő az a tény, hogy az angol nyelv határok nélküli hódítása kiszorítja az iskolákból a más idegen nyelvek tanítási és tanulási lehetőségét, hisz a többnyelvűség szempontjából minél több nyelv elsajátítása kellene, hogy meghatározza az emberek egyéni nyelvpolitikai céljait.

Amint azt az 5.4-es alfejezetben bemutatott adatok alátámasztják, a magyar nyelv megőrzésének és továbbadásának rendkívüli fontosságát a magyar kultúra és a Románia területén homogén tömbben élő székelyföldi magyar közösség fennmaradásának feltételeként határozzák meg az adatközlők. Az anyanyelv megőrzését, ami, amint azt az adatközlők hangsúlyozzák, a magyar nyelvhez való ragaszkodásban testesül meg Székelyföldön, felbecsülhetetlen értékűnek és rendkívüli fontosságúnak tekintik az adatközlők.

A **hatodik fejezetben** az interjúalanyok többnyelvűséggel kapcsolatos vélekedéseit Grin (2003) nyelvpolitikai elmélete alapján elemzem.

A **hetedik fejezetben** a disszertáció fejezeteinek rövid, összefoglaló áttekintését nyújtom, majd végső következtetéseket vonok le.

Az értekezést egy **függelék zárja**, melyben az interjú során feltett kérdések listáját, táblázatokat, egy diagramot és térképeket talál az olvasó, valamint a **felhasznált irodalom jegyzékét** és a **jegyzeteket**.

5. Eredmények

A disszertáció arra mutat rá, hogy az interjúalanyok többnyelvűséggel kapcsolatos nyelvpolitikai vélekedését és nyelvi ideológiáit hogyan határozza meg a territorialitás ideológiája. Emellett arra is fényt derít, hogy az interjúalanyok milyen kapcsolatot látnak a román, angol és magyar nyelvvel kapcsolatos nyelvpolitika és nyelvi ideológiák között.

Az adatok elemzése után azt a következtetést lehet levonni, hogy az interjúalanyok a román, a magyar és az angol nyelveknek különböző fontosságot tulajdonítanak annak függvényében, hogy egy bizonyos nyelvet a nemzeti önazonosság és fennmaradás vagy a munkaerőpiac, a kommunikáció és a továbbtanulás szempontjából tekintenek-e. Eszerint a magyar anyanyelvként való megőrzését a székelyföldi magyar közösség elsődleges feladatának látja. Emellett az adatközlők jelentősnek tartják a román, mint hivatalos államnyelv és az angol, mint a világon egyik legtöbbet használt és a kommunikációban rendkívüli jelentőséggel bíró nyelv elsajátítását és hatékony használatát.

Az interjúalanyok a többnyelvűség kérdését jelentős mértékben a román nyelvvel kapcsolatos véleményük és az azzal kapcsolatos nyelvi ideológiáik tükrében fogalmazzák meg, mely szerint a román nyelv tanulása egy, a román állam által a magyarokra rákényszerített nyelvtanulási teher. Eszerint a napjainkban Székelyföldön működő oktatási intézményekben a többségi nyelv elsajátításában azt a legkevésbé alkalmas nyelvtanulási módszert alkalmazzák, amely a többségi nyelvet, azaz a román nyelvet úgy oktatja, mintha az a kisebbségi magyaroknak anyanyelve lenne. Ezt hangsúlyozza az adatközlők román nyelvvel és nyelvpolitikával kapcsolatos véleménykifejtése során az *idegen* szó gyakori használata is, mely egyrészt arra utal, hogy a székelyföldi magyarok a román nyelvet nem tekintik anyanyelvüknek, mi több, elsajátítását teherként élik meg, másrészt arra, hogy a román, mint idegen nyelv nyelvtanulási koncepciót javasolják annak magyar intézményekben való oktatására. Ebből azt a megállapítást tehetjük, hogy az interjúalanyok vélekedése szerint a román nyelv magyar tannyelvű iskolákban való oktatása nem veszi figyelembe azt, hogy a székelyföldi magyarok számára a románt az ő saját nyelvi igényeiknek megfelelő tantervek szerint és tankönyvekből lenne hatékony oktatni. Így az interjúalanyok részletes problémafeltárására alapozva kijelenthetjük, hogy a román nyelv székelyföldi magyar tannyelvű iskolákban való oktatása nem ítéhető sikeresnek a többnyelvűség kialakulását illetően.

Az eredmények azt mutatják, hogy az angol nyelvtudást az interjúalanyok a kommunikáció (internet és utazás), a továbbtanulásban való sikeres részvétel és a munkaerőpiacon való érvényesülés szempontjából tartják nélkülözhetetlenek. Emellett az adatközlők úgy vélik, hogy az angol nyelvtudás hozzájárul az interkulturális tolerancia és a más kultúrák felé való nyitottság kialakulásához. Az interjúalanyok azt az álláspontot is kifejtik, hogy noha az angol nyelvtudás jelentős mértékben hozzájárul egy sikeres karrier felépítéséhez, az angol nyelv túlzott mértékű támogatása a többnyelvűség, mint a nyelvek közötti

egyenlőtlenség ideológiájának terjesztésében is jelentős szerepet játszik azáltal, hogy az angolt a többnyelvűség kialakulásában az első és egyben legfontosabb nyelv pozíciójába helyezi.

A magyar nyelvnek a mindennapokban való használatát, megőrzését és továbbadását a nemzeti folytonosság és a nemzeti öntudat fennmaradását illetően vélik elengedhetetlennek az adatközlők. A magyar nyelv ismeretét és használatát elsődlegesnek ítélik meg az adatközlők a magyar közösség egysége és a nemzeti hovatartozás szempontjából egyaránt. Az anyanyelvi kompetenciára mint az emberi megértés, a gondolkodás és a beszéd, az önkifejezés alappillére tekintenek az interjúalanyok, melynek megőrzése soha nem szabad, hogy a hasznosság vagy szükségtelenség függvényében történjen. Így a nyelvvesztés az adatközlők világszemléletében rendkívül negatív jelenségként kap értelmezést, azt az identitás elvesztése egyik legtragikusabb formájának tartják.

Következtetésképp megállapíthatjuk, hogy a székelyföldi magyar kisebbség nyitottan áll a többnyelvűség és az azzal kapcsolatos nyelvpolitikai és nyelvi ideológiai kihívásokhoz, egységesen magáénak tudva azt az álláspontot, hogy a többnyelvűség az európai valamint a globális társadalmi életbe való beilleszkedés eszköze.

6. Összegzés és kitekintés

Összességében megállapíthatjuk, hogy az interjúalanyoknak az egyes nyelvekkel kapcsolatos nyelvi ideológiái befolyással vannak az egyes nyelvekkel kapcsolatos nyelvpolitikai koncepciókra, valamint, hogy a nyelvpolitika elméletben és gyakorlatban való megvalósulása egyaránt szül nyelvi ideológiákat. A gyakorlatba átültetve ezt a gondolatot az az üzenet fogalmazódik meg az interjúalanyokban, hogy nem nyelvi ideológiákat megtestesítő nyelvpolitikai elméleteket kell gyártani, hanem olyan nyelvpolitikát, amely a gyakorlatban megjelenő nyelvpolitikai nehézségeket a gyakorlatból merített megoldási lehetőségek alapján kísérli meg orvosolni egy adott helyzet körülményeit figyelembe véve. Az adatközlők azt az álláspontot hangsúlyozzák, mely szerint a nyelvi ideológiák hatással vannak az emberek nyelvvél és többnyelvűséggel kapcsolatos nyelvpolitikai vélekedéseire. Ez a megállapítás összhangban van Spolsky (2004, 2007) és Shohamy (2006a, 2006b) nyelvpolitikai álláspontjával, mely szerint a nyelvi ideológiák olyan mechanizmusok, melyek a mindennapokban születnek meg és letről felfele mutató irányban is meghatározzák a nyelvpolitikai történéseket.

Következtetésképpen elmondhatjuk, hogy a jelen disszertáció a letről felfele és fentről lefele haladó és folyamatosan mozgásban levő nyelvpolitikai történések megvalósulását

tanulmányozza különféle adathalmazok összehasonlításával. Rámutat arra, hogy a nyelvpolitika és a nyelvi ideológiák közti kapcsolat valamint a nyelvpolitika elmélete és gyakorlata nem feltétlenül egységesen szolgálja az egyes közösségek nyelvpolitikai szükségleteit és ezáltal megoszthatja a társadalmat, mind a kisebbségi jogok (nemzeti kisebbség), mind az államstabilitás (nemzeti többség) szempontjából. Rávilágít azon szakirodalmi tézis hitelességére, mely szerint a nyelvpolitika különböző szintjei gyakran egymást nem kiegészítő, mi több, egymással ellentétes érdekeket képviselnek és minden esetben, mind az elméleti síkon, mind a gyakorlati megvalósulás során, szorosan összefonódnak láthatatlan nyelvi ideológiákkal. A dolgozat mindemellett bemutatja azt, hogy a többnyelvűséget alkotó nyelvek hierarchiáját a székelyföldön élő magyarok többnyelvűséghez való pozitív hozzáállása határozza meg, melynek célja egy olyan nyelvpolitikai koncepció kidolgozása, mely a többségi román és a kisebbségi magyar nemzet képviselőinek nyelvi jogait egyaránt tiszteletben tartja és érvényesíti a gyakorlati élet különböző színterein.

Összességében a disszertáció arra hívja fel a figyelmet, hogy a gondatlanul kidolgozott kisebbségi nyelvpolitika a többnyelvűség kialakulását jelentős mértékben akadályozza. A jelen értekezést az elméleti és gyakorlati kérdéseket szem előtt tartva készítettem el úgy, hogy a részletesen tárgyalt nyelvpolitikai kérdéseket és nyelvi ideológiákat olyan módon mutassam be, hogy azzal hozzájáruljak a székelyföldi magyarság többnyelvűséggel kapcsolatos jellemzőinek feltárásához és a disszertáció következtetésein keresztül segítsen a székelyföldi magyarok többnyelvűségének eredményes fejlődését. Az eredményekből levont következtetések valószínűleg alkalmazhatók egy, a romániai kisebbségi nyelvpolitikát megújító koncepció kidolgozásában. Erre a 2011 januárjában elfogadott *Oktatási Törvény* előírásai bizonyos mértékben lehetőséget biztosítanak.

Szakirodalmi utalások

Fairclough, Norman. 1995. *Critical discourse analysis*. London: Longman.

Grin, François. 2003. *Language policy evaluation and the European Charter for Regional or Minority Languages*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.

Kontra, Miklós, Robert Phillipson, Tove Skutnabb-Kangas, Tibor Várady. 1999. Conceptualising and implementing linguistic human rights. In: Kontra, Miklós, Robert Phillipson, Tove Skutnabb-Kangas and Tibor Várady, eds. *Language: A right and a resource. Approaching linguistic human rights*. Budapest: Central European University Press, 1–21.

Ricento, Thomas. 2006. Methodological perspectives in language policy: An overview. In: Ricento, Thomas, ed. *An introduction to language policy: Theory and methods*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 129–134.

Ruiz, Richard. 1984. Orientations in language planning. *NABE Journal*, 8(2): 15–34.

Shohamy, Elana. 2006a. *Language policy: Hidden agendas and new approaches*. London and New York: Routledge.

Shohamy, Elana. 2006b. Imagined multilingual schools: How come we don't deliver? In: Ofelia, Garcia, Tove Skutnabb-Kangas and María E. Torres-Guzmán, eds. *Imagining multilingual schools – languages in education and localization*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd., 171–184.

Spolsky, Bernard. 2004. *Language policy*. Cambridge: Cambridge University Press.

Spolsky, Bernard. 2007. Towards a theory of language policy. *Working Papers in Educational Linguistics*, 22(1): 1–14.

Throop, Rachel. 2007. Teachers as language policy planners: Incorporating language policy planning into teacher education and classroom practice. *Working Papers in Educational Linguistics*, 22(2): 45–65.

A szerzőnek az értekezés témájához kapcsolódó publikációi

2008a. *A kétnyelvűség nyelvpolitikai akadályai Székelyföldön*. In: Doktoranduszok Országos Szövetsége, szerk. *Tavaszi Szél 2008 Konferenciakiadvány*. Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége. 389–400.

2008b. Impedimente ale politicii educaționale privind bilingvismul în Ținutul Secuiesc. In: Horváth István és Tódor Erika Mária (eds.): *O evaluare a politicilor de producere a bilingvismului (Studii elaborate pe baza prezentărilor din cadrul conferinței de la Miercurea*

Ciuc, 12-13 iunie 2008). Cluj Napoca: Editura Limes – Institutul Pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale. 182–193.

2009a. Multilingual Language Policy in Transylvania: Theory versus Practice. In: Arnándiz, Otilia Martí and Jordá, Maria Pilar Safont (eds). *Collecció e-Studis filològics: Achieving Multilingualism: Wills and Ways (Proceedings of the 1st International Conference on Multilingualism)*. Castello: Publicacions de la Universitat Jaume I. 268–278.

2009b. Kiss Zsuzsanna Éva beszélget Balázs Lajossal. In: Lajos Katalin és Tapodi Zsuzsanna Mónika (szerk.). *A hagyomány burkai. Tanulmányok Balázs Lajos 70. születésnapjára*. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság. 37–45.

2009c. Többségi nyelvvel kapcsolatos nyelvi ideológiák kisebbségi magyar környezetben Felvidéken, Vajdaságban és Erdélyben. In: Borbély Anna, Vančoné Kremmer Ildikó és Hattyár Helga, szerk. *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*. Budapest–Dunaszerdahely–Nyitra: Tinta Könyvkiadó. 507–511.

2011a. Language policy and language ideologies in Szekler Land (Rumania): A promotion of bilingualism? *Multilingua* 30: 221–264.

2011b. Az államnyelv elsajátításának nyelvpolitikai akadályai a Felvidéken, a Vajdaságban és Erdélyben. *Kisebbségkutatás* 20(1): 73–109.

Konferencia-előadások

Manchester, Nagy-Britannia: *Manchester Postgraduate Linguistic Conference*, 2008.
Előadásom címe: Bilingual Language Policy in Transylvania: Theory versus Practice.

Budapest: *Tavaszi szél konferencia*, 2008.
Előadásom címe: A kétnyelvűség nyelvpolitikai akadályai Székelyföldön.

Párkány, Szlovákia: *14. Élőnyelvi konferencia*, 2008.
Előadásom címe: Kisebbségi nyelvi beszélők többségi nyelvvel kapcsolatos nyelvi ideológiai Vajdaságban, Erdélyben és Felvidéken.

Castello, Spanyolország: *International Conference on Multilingualism*, 2008.
Előadásom címe: Multilingual Language Policy in Transylvania: Theory versus Practice.

Limerick, Írország: *Language Policies and Language Learning: New Paradigms and New Challenges* konferencia, 2009.
Előadásom címe: Language Ideologies in Transylvania: A Promotion of Multilingualism?

Dubrovnik, Horvátország: *LINEE Conference: New Challenges for Multilingualism in Europe*, 2010.
Előadásom címe: Language Ideologies in Szeklerland: Promoting or discouraging multilingualism?